

لێکهوته سیاسیهکانی دوایین برپاری دادگای فیدرالی له بهغدا و ههولێر

28-01-2023

نووسهههکان

د. یاسین تهها

کورتته : دادگای فیدرالی به برپاریکی نوێ (١٧٠/اتحادیه/٢٠٢٣) گورزیکه گهورهی له ریکهوتنیکه سیاسی نیوان حکومهتی سوودانی و حکومهتی ههریمی کوردستان دا (بهتایبهت پارتی دیموکراتی کوردستان)، چونکه دادگاکه رهوانهکردنی گوژمهپارهی وهک پێشینه له بهغداوه بهیهکجاری و بهشیوهیهکی بنجبر راگرت

دادگای فیدرالی به برپاریکی نوچ (170/اتحادیه/2023) گورزیک گهوره له ریکهوتنیکسی سیاسی نیوان حکومتی سوودانی و حکومتی ههریمی کوردستان دا (بهتایبهت پارتی دیموکراتی کوردستان)، چونکه دادگا که رهوانهکردنی گوزمهپارهی وهک پئشیننه له بهغداوه بهبهکجاری و بهشیوهیهکی بنجبر راگرت. ئەم برپاره که هاوشیوه و پشتراستکه رهوهی برپاری دژ به یاسای نهوت و گازی ههریمی کوردستانی کوردستانه (15 شوباتی 2022)، دەرگای لهسەر چارهسهره کاتیبهکان بو کیشه داراییهکانی نیوان حکومتی فیدرالی و حکومتی ههریمی کوردستان داخست، بهمهش له پوو تیورییهوه چارهی دیکه نهماوه جگه له ههوللی چارهسهری کیشه که له که بووهکان له ریکای یاساکانی بودجه و نهوت و گازی فیدرالی.

برپاره که دادگا نه گهرچی حوکمیک دادوهیه، به لام دوور نیبه له کهشی سیاسی و یاسی سیاست و به ناراستهوخو باس لهوه دهکات که ریکهوتنه سیاسییهکان و تهنا نهت برپاره حوکمیهکانیش سهنگ و به هایان نیبه، ته گهر له یاسا په سه ندکراوه کانهوه سه رچاوه یان نه گرتیبت که نه خسه رپی به ردهمی دهسه لاتی جیبه جیکردن. له وه رده کاری جیبه جیکردنی یاسا داراییهکانیشدا دادگا که وه زارهتی دارایی سه رپشک کردوه، به گوزرهی خه ملاندن و داتا کانی به ردهستی برپار له خه رجیهکان و گوزمه ی پارهکان بدات، به مهش بو له مهولا قسه ی به کم له پرسه داراییهکان بو سامیه تیف وه زیری دارایی ده بیبت که به کردیهی ههر ته وه یکردوه.

هه میسه برپارهکانی دادگای فیدرالی جیکه مشتومرن، ئەم برپاره ی دواییش به شیوهیهکی زیاتر، چونکه یاسی ریکاری کارگێریه که چی له دادگای فیدالییهوه ده رچووه و هه ندیک پینانویه پسوپی "دادگای کارگێری" به، به لام به هو ی ته وه ی به گوزره ی ده ستوو برپار و حوکمهکانی دادگا که قابیلی تییه لچوونه وه نیبه، هه موو ره خنه و تانهکان هه یچ له بارودوخه که ناگورن و له پاش ده رچوونی برپاره کهش پرساری سه رهکی له روهه سیاسییه که یه وه چاره نووسی په یوه ندیهکانی به غدا و هه ولیر و، بارودوخ ناوخوی هاوپه یمانی "ئیداره ی ده ولت" له که بنکه ی سیاسی حکومتی محمه د شیاع سوودانی و راگره په رله مانیه که یه تی. ئەم هاوپه یمانیه جگه له رهوتی سه در سه رجه م لایه نه شیعه سه ره کییهکان و هه ردوو هیزه کوردیه سه ره کییه که (پارتی و به کیتی) و هه ردوو هاوپه یمانیه سونه که (سیاده و عه زم) ی تیدایه.

له یه کم کاردانه وه دا له سه ر برپاره که، بارزانی، داوای له لایه نهکانی "هاوپه یمانی ئیداره ی ده ولت" کردوه هه لوئستیان له مه ر برپاره که دادگا هه بیبت له سوئنگه ی ته وه ی که شیونیه ری که شی ته ری نیوان هه ولیر و به غدا یه. هه روه ها کاته که ی ناسازوه له نیوه روکیشدا "دژی مافی ههریمی کوردستانه"، به لام له بهر گوشاری شه قام و له بهر هاوبوچوونی زوربه ی لایه نهکان له گه ل نیوه روکی برپاره که دادگا، چاوه روان نا کریت هه یچ یه که له لایه نه کاریگه رهکان بچه ژیر باری ره خنه و گازنده له برپاره که یان له گه ل دادگا که دا بکه ونه کیشه وه، به تاییهت که ته رکی سه رشانی هیزه حوکمه رانهکانی عیراقی ئاسان کردوه بو ده رباربوون له هه ر پابه ندیه که له کاتی ته نگانه ی پیکه یانی حکومت و له میانه ی قول بادی رهوتی سه دردا له سه ر خو یان دانابوو. له م حاله ته شدا چاوه کان له سه ر ته وه ن که پاش ته وه هه نگاوی دووه می بارزانی چی ده بیبت؟ ئایا ده گاته کشانه وه؟ یان هه ول ده ریت له یاسای بودجه و یاسا چاوه روانکراوهکانی نهوت و دادگای فیدرالی، لیکه وته ی برپاره کان کال بکرنه وه وه که له یه کم کاردانه وه ی ته مینداری عه سایب قه یس خه زعه لیدا ئاماژه یه کی دووری پئ کراوه؟

هه ر له م میانه یه شدا ده رکه وتن و به کلابوونه وه ی رای فه رمی و یه کلای به کیتی وه که لایه نی کوردی دووه می ناو هاوپه یمانیه که، گرنگی و بایه خی خو ی هه یه به تاییهت که ئیستا برپاری کوردی له هه ولیر و به غداش وه که جاران به گگرتوو نیبه.

به رله دوایی برپاری دادگای فیدرالی "هاوپه یمانی ئیداره ی ده ولت" خو ی له دوخیکی باشدا نه بوو، له نیو مالی شیعیدا نا کوکی زور له باری دابه شکردنی پو ست و چینه وه ی ئیمتیازه کان سه ریه له داوه به جو ریک سه روکوه زیران ناچار بووه جگه له راوژکاره دامه زراوه جیگیره کان، 13 راوژکاری ئاشکرای دیکه بو خو ی دابمه زینیت، له کاتیکدا که به گویره ی یاسا ته نیا مافی شه شی هه یه. له ولشه وه له سه ر پو ست و جومگه هه ستیا رهکان نا کوکیه کان به ردهوام له په ره سه ندان به لام هینده هه یه فا کته ری ئیرانی و سییه ری سه در ریکرن له هه لو شه انه وه ی هاوپه ندیه شیعیه که. له سه ر ئاستی دیکه، سونهکانیش خو یان له لایه نی کوردی زیاتر خو یان به مه غدووو ده زانن. هه یچ له وه گفانه یان بو جیبه جینه کراوه که به هو یه وه پشنتیان کرده سه در و حکومتی چوارچیه ی شیعه یان خسته سه رپن. به مدواییانه ش ته وه ده رکهوت که هه ندیک له وه گفانه له روه ی کرده یه وه ئیستا جیبه جئ نا کرین. له وان هه ش کشانده وه ی هه شد له شاره سونهکان، هه لو شه انه وه ی ده زگای لپرسینه وه و دادگه ری (ریشه کیشکردنی به عس)، گیرانه وه ی ئاوارهکان و ئاشکرا کردنی چاره نووسی بیسه روشوین کراوهکان و قه ره بوو کردنه وه ی که سوکاریان و... هه ت. ته گهر ئیستا ئەم برپاره ی دادگا، کوردیش بخاته حاله تی کشانه وه له هاوپه یمانیه که، ته وه هینده ی دیکه دوخی شلو ق و له رزوک ده بیبت، له کاتیکدا ئاستی پشنتیوانی ده نگه ران له کو ی نوینه رابه تی سیاسی و په رله مانی له خولی پینجه می په رله ماندا زور زور نزمه.

له بنه رته وه و به بن هه یچ کیشه یه کی ناوخوی، گرفت و له مه پری زور ده وری بنکه سیاسییه که ی حکومتی محمه د شیاع سوودانیان داوه، له لایه که قه یرانی دۆلار وه که شمشیری راکیشراو له سه ر گه رندیه تی و هه ره شه ی ته قینه وه ی جه ماوه ری لیده کات، به تاییهت پاش

خۆپيشاندانى بەردەم بانكى ناوەندى، لە لاکەى دىكە نىمچە كۆدەنگىيەك ھەيە كە گەپانەوھى سەدرىيەكان بۆ سەر شانۆ سىياسى ھەتمىيە و تەنيا لەسەر كات و دەرفەت وەستاو، ھەر ھىچ نەبەت لە دەروازەى ھەلبژاردنى چاوەپووانكراوى ئەنجومەنى پارىزگاكانەو، ديارە ئەگەر لە دەروازەى تورەييەكانى دۆخى ئابوورىيەو نەبەت. ئەم دوو پيشھاتەش ئىرادەى سىياسى و چاكسازى و ئامادەكارى زۆرى دەوێت و ئەوھش بەتەنيا بە چوارچۆھى ھاوئاهەنگى شىعە ناكرايت كە ئىستا لە دلەخورتى مەرچ و كۆت و بەندەكانى ئەمەريكا داھە.

بە گەپانەوھ بۆ لىكەوتەى برياھەكە لەسەر پەيوەندى ھەولير و بەغدا، سەربارى رەخنەكان، دەكرەت برياھەكە گۆشارىكى بەھيز بەت بۆ بىركردنەوھ لە چارەسەرى دريژخايەنتر و بەردەوام بۆ پرسى نەوت و بودجە، چونكە بە كردەوھ سەلمينراوھ چارەسەرە كاتىيەكان ئەگەرچى ئاسان و بەردەستترن، بەلام نابنە زامنى سەقامگىرى دارايى و ئابوورى لە ھەريمى كوردستان و ھەميشە لە ژير نەشتەرى سكالادا دەبن، بەلام ئەوھش روونە ئەو چارەسەرە دريژخايەنە ئىرادە و بربار و پشوو دريژى و متمانەى پيوستە، چ لە ھەريمى كوردستان و چ لە بەغدا و پرسىارى سەرەكى ئەوھيە ئايا لە ھەردوولا دەرفەتى بۆ رەخساوھ؟